

DEBATT

JOHAN HAKELIUS:

HALTANDE LIKNELSE

Nils-Eric Sandberg diskuterar i en utmärkt artikel i Svensk Tidskrift 5/1994 vikten av och svårigheten i att formulera den borgerliga frihetstanken. Sandberg uppmärksammar att socialdemokraterna och marxister i allmänhet har lättare att klä sina politiska visioner i konkret form. Skälet till detta är att marxister ser samhället som en styrbar enhet. De tvekar inte att formulera handgripliga mål för samhällsutvecklingen. Den borgerligt liberala synen tillåter inte detta. För en liberal, påpekar Sandberg, är samhällets utveckling alltid öppen och oviss. Skillnaden i samhällsyn mellan liberalism och marxism kan beskrivas i begrepp som process kontra utfall, eller – som Friedrich von Hayek uttryckte det – (oplanerad) ordning kontra organisation.

Allt detta är sant och väsentligt. Däremot haltar den liknelse mellan marxism och kristendom som ateisten och materialisten Bertrand Russell formulerade, och som Sandberg refererar i förbigående.

Bättre liv

På ett ytligt plan är det naturligtvis sant att kristendom och marxism har gemensamma drag. De utlovar båda ett bättre

liv, till och med ett paradys, för den gode. Båda tankesystemen drivs i denna mening av utopism. Men skillnaderna mellan den kristna och den marxistiska världsbilden är betydligt intressantare, och viktigare, än likheterna. Att dessa skillnader gick Bertrand Russell förbi förvånar inte. Skälet är detsamma som gjorde Russell oförmögen att förstå sin protegé Ludwig Wittgensteins senare arbeten. Russell kunde aldrig se människans andliga, ickerationella – eller snarare överrationella – dimension. (Det kan för övrigt vara intressant att i detta sammanhang fundera på varför Russell och Keynes – som Sandberg påpekar en huvudrollsinnehavare i den socialdemokratiska efterkrigspolitiken – trivdes så bra i varandras sällskap. Det är knappast en slump.)

Gud är ingenjör

Den kristna utopin är inte av denna världen, den speglar ett tillstånd som infinner sig först vid denna världs slut. Gud, och inte människan, är dess ingenjör. Detta faktum gör den väsensskild från den marxistiska utopin. Vad mer är, den grundläggande skillnaden mellan de båda utopierna gör att deras effekt på mänskligt tankeliv och handlande är diametralt

motsatta. Marxismen inspirerar konstruktivism och en övertro på mänsklig rationalitet. Ingenting blir för komplicerat för att inte kunna planeras och centralstyras. Kristendomens andliga utopi har motsatt effekt. Den understryker behovet av ödmjukhet baserat på det mänskliga intellektets begränsningar.

Marxistiskt högmod

Visst har den kristna ödmjukheten tidvis missbrukats av maktlystna världsliga härskare för att hålla undersåtar i schack på ett sätt som liknar marxistiska despoters metoder. Men det förändrar inte det faktum att marxismens högmod är oförenligt med den kristna utopin. Inte heller det faktum att kyrkliga företrädare, inte minst i Sverige, numera helst ägnar sig åt att ha synpunkter på världsliga, snarare än andliga förhållanden, och därför ofta påminner mer om troende marxister än troende kristna, talar mot en sådan slutsats.

Kyrkan och familjen

Det finns dessutom gott om historiska

exempel på att den kristna utopin, om dess andlighet tas på allvar, snarare understödjer klassisk liberal misstro mot samhällelig ingenjörskonst än marxism. Ett av de mer belysande exemplen är de spanska skolastiker som föregrep moderna idéer om spontana samhällsordningar och den fria prisbildningens överlägsenhet. Ett annat är naturligtvis kyrkans historiskt mycket positiva inställning till familjen som grundläggande byggsten för samhället. En sådan inställning är uppenbart oförenlig med marxismens misstro, för att inte säga hat, mot av statsmakten oberoende maktcentra.

Rasera hinder

Kort sagt, genuint religiösa föreställningar fungerar som ett slags överrationella hinder för mänsklig förhåvelse. Marxismen raserar tvärtom dessa hinder. Jag vågar gissa att den förträfflige Nils-Eric Sandberg på det stora hela skulle hålla med om detta resonemang. Men nog kan det ändå vara värt att påpeka.